

Конституции РФ, общей теории права, носят универсальный характер для прогрессивного развития всех отраслей в национальной правовой системе. Учет этих общих методологических оснований формирования каждой отрасли для конструктивного, поступательного развития всей правовой системы является обязательным. Императивный характер носят и подходы к отражению экологических требований и положений в законодательстве иных отраслей, называемое в доктрине экологического права их экологизацией. В теории экологического права разработаны правила научно обоснованной экологизации¹.

***Гетьман Анатолій Павлович,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
проректор Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»***

КОДИФІКАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Понад півстоліття в науковій юридичній літературі ведеться жвава дискусія стосовно проведення впорядкування величезної кількості законів, кодексів та підзаконних нормативних актів, якими передбачено регулювання екологічних суспільних відносин. Найбільш прийнятним напрямком такого впорядкування повинна стати його систематизація у формі кодифікації.

Національне законодавство не розкриває сутності таких понять, як «систематизація», «кодифікація» та «інкорпорація», що негативно позначається на формуванні й розвитку правової

¹ Об этом см.: *Судаевичус Б.Б.* Проблемы отражения экологических требований в праве. Дисс. ... канд. юрид. наук. М., 1988. *Петров В.В.* Экологическое право России. Учебник. М.: Бек, 1995. – С. 95; *Игнатъева И.А.* Систематизация экологического законодательства и экологизация иных отраслей российского законодательства // Экологическое право. – 2007. – № 1. – С. 4-11; *Бринчук М.М.* Теоретические проблемы экологизации законодательства. – Экологическое право России. Сборник материалов научно-практических конференций (2005-2007 гг.). Под ред. проф. А.К. Голиченкова. М., 2009. – С. 327-332; *Бринчук М.М.* Практика экологизации законодательства // Экологическое право. – 2008. – № 6. – С. 10-19; и др.

системи. На думку науковців, ці поняття слід закріпити в єдиному правовому документі про нормативно-правові акти¹.

Термін «кодифікація» має латинське походження і поділяється на дві складові, – «збірник законів» та «роблю». Уперше зазначений термін було запропоновано І. Бентаном (ХІХст.), який вважав, що законодавчим актам за своїм змістом належить бути універсальними, доступними й зрозумілими для кожної людини. Цього можна досягти лише в тому разі, якщо звести всі закони в єдиний кодифікований акт, кодекс². За думкою С.С. Алексеева під кодифікацією слід розуміти вид правотворчості, за якої забезпечується єдине й упорядковане нормативне регламентування даного виду суспільних відносин, шляхом видання єдиного юридично і логічно цілісного, внутрішньо погодженого нормативного акту (Основ, кодексу), який виражає юридичну своєрідність і зміст відповідного підрозділу системи права³. В сучасній науковій юридичній літературі кодифікацію законодавства розглядають як форму систематизації, що здійснюється уповноваженими органами державної влади у процесі законотворчості та підзаконної нормотворчості, результатом чого стає прийняття нового як за формою, так і за змістом кодифікованого нормативно-правового акта (кодексу, основ законодавства, регламенту, статуту, правил та ін.)⁴. Результатом кодифікації є: а) створення нового нормативно-правового акту, що включає норми, які суттєво відрізняються від раніше діючих; б) кодифікований акт є по суті зведеним актом, оскільки в ньому об'єднуються норми, що раніше містилися в різних актах, проте регулювали одну і ту ж сферу суспільних відносин; в) кодифікований акт є основним серед актів, які діють у певній галузі суспільного життя; г) нормативні акти, що створюються в результаті кодифікації, розраховані на досить тривалий час регулювання суспільних відносин⁵.

¹ Гетьман Є.А. Кодифікація законодавства України: загальна характеристика, особливості, види: монографія. – Х.: Право, 2012. – С.33.

² Российская юридическая энциклопедия / Под. ред. А.Я. Сухарева. – М.: Изд дом. «ИНФРА-М», 1999. – С. 432.

³ Алексеев С.С. Общая теория права: учебник. – 2-е изд. – М.: ТК «Велби»: Проспект, 2008. – С. 482.

⁴ Гетьман Є.А. Кодифікація законодавства України: загальна характеристика, особливості, види: монографія. – Х.: Право, 2012. – С.54.

⁵ Оніщенко Н.М. Кодифікація та інкорпорація як методи систематизації законодавства // Правова держава: щорічник наук. пр. – К.: ІДПНАН України. 1997. – Вип. 8. – С. 86.

Нинішнє екологічне законодавство України складає собою багатогалузеву систему законодавчих та нормативно-правових актів різної юридичної сили, що ускладнює їх використання та призводить до численних взаємно суспільних положень і неузгодженостей між ними, наявності дублювання та прогалін. Ідея про необхідність кодифікації екологічного законодавства висловлювалася в науковому середовищі вчених-юристів практично всіх поколінь колишнього СРСР та сучасної України.

Формально, широка наукова дискусія стосовно кодифікації законодавства про забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорону навколишнього природного середовища, була започаткована на розширеному засіданні Ради з координації робіт науково-дослідних установ Всесоюзного науково-дослідного інституту радянського законодавства Міністерства юстиції СРСР, яке відбулося в 1971 р.¹ Але зазначене питання знаходилося в полі зору вчених-правознавців задовго до проведення цієї Ради. Зокрема, досліджуючи проблеми водного законодавства, його принципів, особливостей правового регулювання використання водних ресурсів та правової охорони вод, проф. Л.І. Дембо пропонував прийняти єдиний водний закон, – «Основні засади водовикористання СРСР» (1948 р.).² Його підтримав проф. О.О. Рускол, за думкою якого необхідно приймати Основні засади землекористування, Основні засади користування надрами землі, Основні засади водокористування, Основні засади користування лісами (1957 р.).³ До речі, ця пропозиція знайшла своє втілення в подальшій законотворчій діяльності. Наприкінці 60-х – початку 70-х років ХХ ст. на теренах колишнього СРСР були прийняті Основи земельного законодавства (1968 р.), Основи водного законодавства (1970 р.), Основи законодавства про надра (1975 р.), Основи лісового законодавства (1977 р.).

На протязі 1957-1963 рр. в радянських республіках приймаються закони про охорону природи, що стало передумовою для формування нової парадигми кодифікації та термінології законодавства про навколишнє середовище. В науковий обіг вводиться поняття «природоохоронне законодавство» та

¹ Заславская Л.А. Исследования в области законодательства об охране природы// Сов. гос-во и право. – 1971. – № 6. С. 137-139.

² Дембо Л.И. Основные проблемы советского водного законодательства. – Л., Изд. ЛГУ., 1948. – С. 132.

³ Рускол А.А. Некоторые вопросы кодификации горного и водного законодательства // Вопросы кодификации. Сборник научных статей. – М., Юр. л-ра. – 1957. – С. 202-226.

пропонується відповідна форма його кодифікації, – розробка та прийняття закону про охорону природи СРСР¹.

Академік Ю.С. Шемшученко при дослідженні організаційно-правових питань охорони навколишнього природного середовища запропонував проводити кодифікацію у формі Основ законодавства про охорону навколишнього середовища. На його думку, запропоновані Основи повинні стати своєрідною природоохоронною (екологічною) конституцією, базовим документом для розвитку відповідної комплексної галузі законодавства та для забезпечення єдності правового регулювання багаторічних відносин з охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів².

Професор Ю.А. Вовк вважав, що вдосконалення природоресурсового законодавства потребує послідовного впровадження характерних для нього принципів. Ці принципи необхідно чітко сформулювати і закріпити в єдиному законодавчому акті – Основи раціонального використання і охорони природних ресурсів, які не замінять діючих Основ земельного, водного, лісового та іншого законодавства, а внесуть до них необхідні корективи, і будуть діяти паралельно із ними.

Колектив авторів під керівництвом проф. В.К. Попова, які приймали участь в науково-дослідній роботі над програмою кодифікації екологічного законодавства, прийшли до висновку про необхідність нових підходів до кодифікації екологічного законодавства. Її суть полягає в уніфікації цього законодавства, здійснюваній у поєднанні з його розумною диференціацією. Йдеться про необхідність розробки і прийняття Екологічного кодексу України. За думкою авторів, всі інші закони з питань екології повинні втратити чинність.

Наразі, в сфері екологічного законодавства діє розгалужена система кодифікованих законодавчих актів в формі кодексів та законів. Предметом правового регулювання великої частини з них є однорідні групи екологічних суспільних відносин, об'єднаних сферою відповідних природних ресурсів або їх комплексів. Це Земельний кодекс, Водний кодекс, Лісовий кодекс, Кодекс про надра, Закон про рослинний світ, Закон про тваринний світ, Закон про природно-заповідний фонд, Закон про охорону атмосферного

¹ Полянская Г.Н. Законы об охране природы – новая форма природоохранительного законодательства // Правовые вопросы охраны природы в СССР. Сборник статей. – Отв. ред. Г.Н. Полянская. – М., Юр. л-ра. – 1963. – С. 17-56.

² Шемшученко Ю.С. Организационно-правовые вопросы охраны окружающей среды в СССР. – Киев. Наук. думка. – 1976. – С. 204.

повітря, Закон про виключну (морську) економічну зону. Крім того, багато кодифікованих законодавчих актів в галузі екологічного законодавства носять комплексний характер, це: Закон про охорону навколишнього природного середовища, Закон про екологічну експертизу, Закон про відходи, Закон про екологічну мережу, Закон про зону надзвичайної екологічної ситуації, Закон про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення та ін.

Прийняття при такій палітрі законодавчих актів Екологічного кодексу, як форми кодифікованого акту, є недоцільним, оскільки він не зможе об'єднати вже існуючі кодекси і закони з причини своєї спорідненості за формою з останніми. Таке об'єднання можливе лише у формі Кодексу законів України про довкілля. Безумовно, воно не буде механічним, а матиме змістовне наповнення принциповими положеннями існуючих кодексів та законів екологічного спрямування та надасть можливість створити єдине законодавче підґрунтя для подальшої законотворчої та правозастосовчої практики.

***Андрейцев Володимир Іванович,
доктор юридичних наук, професор
кафедри цивільного та господарського права
Національного гірничого університету,
академік НАПрН України,
Заслужений юрист України***

КОДИФІКАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: МЕТОДОЛОГІЧНІ, ГНОСЕОЛОГІЧНІ, АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Кодифікація екологічного законодавства одне із актуальних питань сучасної теорії екологічного права, її практичного застосування в реальній практиці законотворчості. Це питання не сходить зі шпальт наукових публікацій, дискусій щодо вдосконалення системи законодавства, його систематизації, формування системи екологічного права. І не зважаючи на підвищений науковий, законотворчий інтерес, кодифікація екологічного законодавства не зникає з порядку денного науково-практичних конференцій, «круглих столів», інших подібних публічних форумів вчених і практиків, що свідчить про невичерпність багатьох аспектів щодо вдосконалення екологічного законодавства, наявності у ньому значних колізій, дублювання та